

L'albergínia (I): variants del segment *al-* (ALDC, V, 1123. L'albergínia)

En aquest mapa ens ocupem del tractament del segment inicial del nom de l'albergínia, fruit de l'alberginiera (*Solanum melongena*), mentre que en el mapa 646 tractarem el segment final (*-ina*, *-ínia*, etc.).

L'ètim d'aquesta solanàcia, originària de l'Índia, és l'àr. andalusí *BAḌINJANA*, que en cast. va donar *berenjena*, port. *beringela* i gall. *berenxena*, i, com a manlleu al cast., *beren[χ]ena* (var. *meren[χ]ena* 162, per equivalència acústica B = M) en parlars ribagorçans, però que en cat. va rebre l'article àrab *al-*, amb diverses modificacions (també en aquests darrers parlars: *alber[χ]ena* 100, *albir[χ]ena* 108).

El pas de l'àr. andalusí *BAḌINJANA* a la var. del cat., un xic irregular, s'explica per conversió de la *d* en *r* (potser a través de *l*), *alberenjana*, una dissimilació de nasals, **alberejana*, pèrdua de la *e* intervocàlica, i imela de la vocal tònica, *albergenalalbergina*, i, en la var. estàndard, *albergínia* amb una "y repercusiva o debida a alguna contaminació intraromànica, reflejada també per el aragonés *alberjeña*" (Corriente). Vet aquí la variació que afecta bàsicament el segment inicial:

a) absència d'article aglutinat: *bar[dʒ]ina* 173, 176, 178, *bargínia* 121, 175, 179; *berxina* 90, 170; alg. *valgínia/valgínya* 85; reducció a *a-* en *abergina* 152, 154, 177;

b) article *al-* sense mutació: *albergínia* (s. XIV); *alberzínia* 98, per similitud de les sonores [ʒ] = [z]; *albergina*, alternant amb *albargina*, forma probablement més antiga; *alberxina*, per apitxament, com en *albertxenya* 134, amb el primer grau d'imela; *albarzénia* 180, pel canvi de sonora [ʒ] = [z];

c) vocalització de *al-* > *au-* (pron. [aw] en cat. occ. i [əw] en cat. or.) (cf. Veny, 2013 b i PALDC, IV, mapa 480): *aubergínia* (Figuera, 1840), *aubegínia* 126,

aubergínya 124, 128, 141, 143, 145, *aubergini* 74-80 i *aubergeni* 83, per la caiguda de la vocal final del segment final *-ia* > *-i*, pròpia del mall. i part de l'eiv.; *aubexina* 91, amb ensordiment de la vocal; *aubergina* 88, 107, 111, 116, 119, 122, 123; *aubrigina* 105, per metàtesi i assimilació vocàlica;

d) monoftongació de *au* > *u*: *ubergínia*; *ubertzínia* 55, per l'equivalència de sonoritat [ʒ] = [z]; *ubergini* 11, 12, 73, 76, 82; *ubegínia* 81; *ubregínia* 70-72, per metàtesi; *obrezínia* 136, per alternança [u] = [o] seguida de consonant labial i metàtesi; *ubergénia* 84; *ubergina* 7, 10; *oberxina* 89 (cf. Veny, 2013 b);

e) substitució de l'element inicial *al-* per *es-* (o *-as*): *esbergínia*, que sols apareix documentat en algun diccionari del s. XIX (Saura, 1878); *esborgínia* 56, *esborzínia* 53, per velarització de la [ə] en contacte amb una labial i, en el segon cas, per equivalència acústica [ʒ] = [z]; *esbergini* 1-6, 8, 9, 13, 14, 16, 17, 21, 22, 67; *erbergínia* 61, amb rotacisme per assimilació a la bategant següent; *erbergínia* 86, per assimilació i posterior dissimilació eliminatòria de bategants; *esbergina* 25, 144, 151; *esberzenya* 147 < **esbergénia*, per palatalització de la *n* en contacte amb la iod, com en *esbargínya* 146, 148.

En la distribució geolingüística, *albergínia/albergina* són les formes primitives i s'estenen pel val. i la part ponentina del cat. nord-occ.; *aubergínia* ocupa bona part del cat. nord-occ.; *ubergínia* és pròpia del cat. central, i la forma més innovada, *esbargina*, s'ha imposat en el ross. i en el sector meridional del cat. central. El castellanisme *beren[χ]ena* guaita per l'alacantí i poblacions ribagorçanes.

L'única variant normativa és *albergínia*, des del *DOrt*, 1917.